

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

עקב

(חלק יט — שיחה ג)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת עקב, מבה"ח אלול, יזכג מנחם-אב, ה'תשפ"ב (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2022

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

עקב ג *

דק דק היוצא מתחת המקדח שהוא דק מאד⁵) של בעל הבית. ועל דברים אלו הובאה בגמרא ברייתא: „תנו רבנן מסתתי אבנים אין בהם משום גזל“.

והנה על דין זה שבכרייתא הקשה כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע (ברשימה קצרה⁷, בסיום על מסכת בבא קמא) וזה לשונו: „וצריך להבין א"כ מה אמר לו הקב"ה למשה פסל לך מאחר שאין בהם משום גזל ופי' מפני שהם הפקר ואינם שייכים לבעלים והאומן קרוב יותר לזה וא"כ למה צריך להיות פסל לך“, ותיירץ „אך שם סנפירין⁹ וכאן אמר אבנים סתם אבל שם הי' אבן טוב“.

107

במשנה שבירושלמי „הנסורת“ ובדפוס משניות „הנסורת“ (וא"ו אחר הרי"ש). וכן הוא בכ"מ – ראה דקדוקי סופרים. וראה שנויי נוסחאות למשניות.

(7) נדפס בסוף ספר תולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת תש"ז) הועתק מגוף כתי"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

(8) כ"ה בפ' הרא"ש נדרים שם. תנחומא שם. פדר"א פמ"ו. וכ"ה דעת רבי חנין בויק"ר וקה"ר שם. ירושלמי שם (מחצב של אבנים טובות ומרגליות). וכן פרש"י תשא לד, א. בירושלמי שם (דעת ר' חנין) לא נאמר שנתעשר מפסולתן של לוחות (ראה בפני משה ותקלין חדתין לירושלמי), וראה הגי' בע"י שקלים שם. פי' עץ יוסף שם. ולהעיר מהל' בקה"ר שם פ"ט ופ"י „פסילתן תהא לך“.

(9) כ"ה בהרשימה. וכ"ה ברא"ש בע"י (ובאוה"ת (תשא ע' ב'נח) מפרש"י*) נדרים שם. וכ"ה במהרש"א שבע"י שם (ב' פעמים).

בפרדר"א, ויק"ר ורש"י שבהערה הקודמת –

(* לכאורה הוא ט"ה וצ"ל: פי' הרא"ש.

א. מדברי הקב"ה למשה (בלוחות השניים¹) „פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים² ילפינן בגמרא³ „פסולתן שלך יהא“.

והנה שנינו במשנה בסיום מס' בבא קמא (בדיני פועל העושה מלאכה מסוימת עבור בעה"ב, ומתוך החומר שעובד בו נוצרת פסולת, הפסולת למי – לו או לבעה"ב): „מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו ושהסורק מוציא הרי אלו של בעל הבית“.

[כי מה שגורם הכובס שיצא מן הבגד הוא דבר מועט שאין בעה"ב מקפיד עליו, ולכן הרי אלו שלו; אבל מה שהסורק מוציא בסירוקו הרי הוא של בעה"ב, כי „דבר חשוב הוא ולא מחיל“⁴].

והולך התנא ומונה עוד דוגמאות: „מה שהחרש מוציא במעצד (שהן חתיכות דקות ביותר) הרי אלו שלו, ובכשיל (קדרום ומפיל שפאין גסין⁵) של בעל הבית“, ומסיים, „ואם הי' עושה אצל בעה"ב אף נסורת⁶ „אפילו

(* וסיום מס' ב"ק.

- 1) תשא לד, א. פרשתנו יו"ד, א.
- 2) בתורה שבכתב (או במקום ששייך לתושב"כ) לוחות בכ"מ לשון זכר (פרשתנו שם. תשא שם. ועוד) משא"כ בש"ס וכו'. וראה חולין קלו, ב. ולהעיר ג"כ מתורה שתי (מנחות צד, א).
- 3) נדרים לח, א. ועד"ז בתנחומא פרשתנו ט. תשא כט. ירושלמי שקלים פ"ה ה"ב. שמו"ר פמ"ו, ב. ויק"ר פל"ב, ב. קה"ר פ"ט, יא. וספ"י. וראה לקמן בפנים.
- 4) קיט, סע"א.
- 5) פרש"י במשנה שם.
- 6) כן נעתק בפרש"י במשנה. ועד"ז הוא

הוא גם בפרשת תשא¹⁵];

ולהדעה שחציבת הלוחות (ופסילתן) עשה משה למעלה, הרי אין צורך להזקק לתירוץ שהוצרך הקב"ה לומר „פסל לך” מפני שהיו של סנפירין¹⁶, שהרי דין הוא (כדלעיל מהמשנה) ש„אם הי' עושה אצל בעה"ב” הרי הוא של בעה"ב בכל אופן;

והיינו, שאפילו אילו הי' מדובר ב„אבנים סתם”, ולא בסנפירין, הי' משה זקוק להיתר ד„פסל לך” כדי שתהא „פסולתן שלך” (ולולא זאת, „הרי אלו של בעה"ב”), מאחר שעשה זאת למעלה, „אצל בעה"ב” – הקב"ה.

ב. בהמשך הרשימה הנ"ל מובא ששאל הרשב"ץ, „לגבי מעלה אינו תופס מקום אפילו אבן טובי, וכ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע השיב „הרי עשאן למטה, דבאותן של מעלה לא הי' פסולת”¹⁷, וממילא סרה גם השאלה הנ"ל, כי לא הי' משה „עושה אצל בעה"ב”.

והפסול שני לוחות אבנים” (פסילתן להשוותן כו) הי' למטה ואח"כ „ואעל ההרה כו”.

(15) לד, א.ב.ד.

(16) להעיר דלדיעה הא' בתנחומא שם „מתחת כסא הכבוד פסלן” אין מפורש שהי' של סנפירין. אבל גם את"ל דהתיבות „ומשם העשיר משה שהיו של סנפירין” אינו סיום כל הענין (שייך לבי המ"ד) כ"א רק מדברי המ"ד ד„מתוך אהלו ברא לו כו”, הרי פשוט לכאורה דמה שחצב מתחת כסא הכבוד הי' אבנים טובות ביותר. וראה ספרי בהעלותך (יב, ג), רד"ל לפרד"א שם אות כג.

(17) להעיר דבתנחומא פרשתנו שם מקדים לפני ב' המ"ד „פסל לך שתהא הפסולת שלך”. וא"כ צ"ל דגם למ"ד מתחת כסא הכבוד פסלן, הפסולת נעשה בגמר עשייתם למטה, כנ"ל הערה 14. ועצ"ע.

ולכאורה, ביאורו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שהטעם שב„פסולתן” של הלוחות הי' צורך בציווי (וההיתר) „פסל לך”, הוא מפני שהיו מ„סנפירין” – תלוי בכ' הדעות שבמדרש¹⁰: „רב לוי ורבי יוחנן אומר¹¹ מהיכן פסלן אחד אומר מתחת כסא הכבוד פסלן, ואחד אומר מתוך אהלו, ברא לו מחצב ומשם חצב שני לוחות אבנים ונטל את הפסולת ומשם העשיר שהיו של סנפירין” – שלדעה הראשונה היו הלוחות מלמעלה, ולדעה השני' היתה החציבה למטה¹² [וכדמשמע גם מפשטות הכתובים בפרשתנו, שהציווי הי' „פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים” ולאחרי זה – „ועלה אלי ההרה”, וכן הוא הסדר בכתוב גם בקיום הציווי¹³, ואעש ארון עצי שטים ואפסול שני לוחות אבנים כראשונים ואעל ההרה ושני לוחות בידי”¹⁴ (ועד"ז

„סנפירין”]; בקה"ר^{**}, תנחומא ופי' הרא"ש (בגמרא) שבהערה הקודמת – „סנפירין” [בתיבי"ע ואתחנן ד, יג (ועד"ז בתנחומא תשא כו) – בנוגע ללוחות הראשונות – „סנפירין” (במ'). וכי"ב בכ"מ ראה ערוך השלם ערך סנפירין].

(10) תנחומא פרשתנו שם.

(11) כ"ה בתנחומא לפנינו ואולי צ"ל „אומר” (אומרים), או שכל התיבה מיותרת.

(12) וראה דב"ר סוף פרשתנו. פרש"י תשא לד, א. פרש"י אבות פ"ה מ"ו. ולהעיר מאלשיך תשא לד, ד, דלוחות שניות נבראו בע"ש בין השמשות. וראה רד"ל לפרד"א שם אות כז. (13) יו"ד, ג.

(14) ולכאורה הי' פסילתן בסוף מ' יום השניים בעת אמירת פסל לך, כפשטות הכתוב „בעת ההיא אמר ה' אלי” כפרש"י רב"ע רמב"ן.

** פ"י, ובפ"ט „של ספיר”. וכי"ב בספרי בהעלותך (יב, ג) „שהספיר של לוחות”.

כו' וכן הוא אומר כל חלב לה"א²², וא"כ נמצא לכאורה שאפילו באבנים סתם, מאחר שהמלאכה נעשית, אצל בעה"ב – הקב"ה, הרי אלו של בעה"ב, בהתאם לדין שברשות בעה"ב קפיד בעה"ב על הכל²³.

(ואדרכא – מאחר שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה²⁴, הרי לכאורה הקושיא היא להיפך: הקב"ה קפיד על הכל).

ג. לכאורה ה' אפשר לומר שהדין במשנה, "ואם ה' עושה אצל בעה"ב אף הנסורת של בעה"ב" לא נאמר במסתתי אבנים, והראי': הברייתא "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" הובאה בגמרא לא על חלק המשנה שבו מבוארים פרטי הדינים מהו "שלו" ומהו "של בעה"ב", אלא על סיום המשנה, "ואם ה' עושה אצל בעה"ב כו"²⁵.

ומשמע מזה, שהדין "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" אינו אמור רק כשהפועל עושה המלאכה ברשות עצמו, אלא כן הוא גם, אם ה' עושה

אבל עדיין קשה, שהרי גם למטה – בכל מקום שהוא – הרי זה, אצל בעה"ב" (הקב"ה), אשר "מלא כל הארץ כבודו", וכלשון חז"ל (ולחלכה) "כל היכא דאיתי' בני גזא דרחמנא איתא¹⁸ דכתיב לה' הארץ ומלואה"^{18*}, וא"כ אפילו כאשר "עשאן למטה" היתה פסילת הלוחות, אצל בעה"ב¹⁹, ויש צורך בהיתר המיוחד ד"פסל לך" גם באבנים סתם – וא"כ מהו הפירוש בתירוצו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע?

ואע"פ שלאידך, בנדון זה שה"בעה"ב הוא הקב"ה, אין שייד הטעם ד"קפיד בעה"ב (אפילו אשפאים דקים)²⁰ כי לגבי הקב"ה אין לשום דבר תפיסת מקום ומעיקרא אין מקום כלל ל"קפיד" (ללא כל חילוק בין אבנים טובות לאבנים סתם (וכשאלת הרשב"א)) – הרי ישנו חילוק כש"עשאן למטה"²¹, כי למטה יש להתייחס לענינים (ולדינים) כפי שהם נתפסים למטה, ולכן, כ"ל²² דבר שהוא לשם הא"ל הטוב שיהי' מן הנאה והטוב

(18) וראה צפ"ע הל' ערכין פ"ז ה"ג (נעתק בצ"פ בסוף ב"ק (במשנה)).

(18*) חולין קלט, א. וראה ר"ה ו, א.

(19) אבל י"ל דמכיון ד"השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" (תהלים קטו, טז) אי"ז נדון כ"עושה אצל בעל הבית".

(20) סמ"ע חו"מ סנ"ח סק"ד. ועד"ז בתויו"ט במשנה ב"ק שם. שו"ע אדה"ז הל' גזילה וגניבה סכ"ב.

(21) להעיר מהסיום בגמרא שם, אתרא דקפדי יש בהן משום גזל". ובתוספתא סוף ב"ק דאין משנין ממנהג המדינה (וראה לקמן בפנים. ובהערה 42). ולהעיר מכמה ענינים שצריך לנהוג בהמקום שבו ואכ"מ.

(22) רמב"ם סוף הל' איסורי המזבח. שו"ע

י"ד סי' רמח ס"ח.

(22*) להעיר אשר ברמב"ם הל' איסורי מזבח שם (וכן בשו"ע שם) כתב "הרוצה לזכות עצמו יכוף כו" דע"פ המשמעות דקאי על כל הבא לאח"ז הרי זה שצריך ליתן מן הנאה והטוב כו' כל חלב לה' הוא רק מצד האדם. [ועד"ז נתבאר בלקו"ש ח"י"ב ע' 130 בשוה"ג הל' הערה 11 (ושם – דבנוגע להקרבן מצד עצמו דכתוב בו "מבחר נדריכם" (אף שלכאורה היינו נאה כו' חלב) מוכרח רק שיהי' לא כחוש וכעור וכיו"ב, שלילת בדין קדשים). וראה לקו"ש חכ"ז ע' 8 ואילך].

(23) לשון התויו"ט שם.

(24) שבת עז, ב.

(25) ראה דק"ס שלכמה ג"ל ליתא.

בכרייתא הדינים מחולקים, כנ"ל, לב' בכות וב' דינים: „מסתתי אבנים אין בהם משום גזל מפסגי אילנות מפסגי גפנים מנקפי היגי מנכשי זרעים ועודרי ירקות בזמן שבעה"ב מקפיד עליהם יש בהן משום גזל אין בעה"ב מקפיד עליהן הרי אלו שלו"; ואילו בתוספתא אמורים כל הדינים ביחד, בבבא אפחת ובדין אפחת: „מסתתי אבנים מפסגי גפנים מנקפי היגין מנכשי זרעים בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן אסורים משום גזל אין בעל הבית מקפיד עליהן מותרין משום גזל".

והיינו שהברייתא והתוספתא מחולקות ביניהן אם במסתתי אבנים מועילה קפידת הבעה"ב, וצריך להבין את טעם הפלוגתא. ולהעיר שבטור²⁶ (אף שהביא גם דין „מפסגי אילנות" ו„עודרי ירקות" שנזכרו רק בברייתא ולא בתוספתא, מכל מקום) כתב שבמסתתי אבנים הדבר תלוי בקפידת בעה"ב (כפי התוספתא)²⁷.

והביאור בזה: לפי הברייתא יש חילוק בין מסתתי אבנים לשאר הנדונים – מפסגי אילנות וכו' מנכשי זרעים – כי הפסולת של „מפסגי אילנות וכו'" יש בה חשיבות יותר משל מסתתי אבנים, ולכן הדבר תלוי בקפידת הבעה"ב: „בזמן שבעה"ב מקפיד עליהן הרי אלו שלו" [או כשהו אתרא דלא קפדי, שמנהג (אנשי)

אצל בעה"ב" (וכמו בשאר הבבות שבברייתא, „מפסגי אילנות מפסגי גפנים כו'"), שבפשטות נעשות מלאכות אלו בכרמו (רשותו) של בעה"ב, „אצל בעה"ב".

ועפ"ז מובנים בפשטות דברי כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע, שהטעם שהזקקנו להיתר ד, פסל לך" הוא מפני שהלוחות היו מספירין, כי באבנים סתם אין חילוק בין אם הי' עושה ברשותו של הפרועל או ברשות בעה"ב, כי בין כך ובין כך „אין בהם משום גזל".

אבל זהו דוחק, כי הסברא לחלק בין מלאכה הנעשית אצל בעה"ב ושלא אצל בעה"ב היא גם במסתתי אבנים – וא"כ מהיכתי תיתי שמסתתי אבנים שאני (ובפרט דלא אשתמיט שום פוסק לומר שבמסתתי אבנים אין אומרים דין זה ש,אם הי' עושה אצל בעה"ב אף נסורת של בעה"ב)²⁶.

תירה מזו: גם ברשימה מדייק לומר „והאומן קרוב יותר לזה", דלכאורה הפירוש בזה הוא, שגם זה שמסתתי אבנים אין בהם משום גזל הוא דוקא כשאין זה אצל בעה"ב, שהרי אם מיירי גם כשהוא ברשות בעה"ב אינו מתאים לומר על זה „האומן קרוב יותר לזה".

ד. ויובן בזה בהקדם ביאור החילוק שמצינו בדינים אלו בין הברייתא הנ"ל ובין התוספתא:

²⁶ שם.

²⁷ ראה גם יש"ש בסוף המס': אבל כמו שכתבתי כתב הטור על פי התוספתא ועיקר. אבל לכאורה י"ל שהטור כתב ע"פ הברייתא, וכפי היגי' הובא בדיק"ס כאן (אות ס') שליטא „אין בהם משום גזל" אחר „מסתתי אבנים". וכ"מ ביש"ש כאן.

²⁶ אבל אין מזה הוכחה כ"כ, שהרי בפוסקים רי"ף רא"ש (סוף ב"ק) רמב"ם (הל' גניבה ספ"ו) שו"ע חו"מ (שם ס"י) ואדה"ז שם, לא הובאו בכלל הדינים דסיוס הגמרא כאן. מלבד בטור ס"ס שנת. וראה יש"ש בסיוס ב"ק. לקמן הערה 42.

עליהן, אלא מחמת פחיתות חשיבותם הם הפקר מצד עצמם, היינו, שמאחר שאין להם שום חשיבות ושוויון בעיני בני אדם הרי הם הפקר מאליהם ובדרך ממילא*³² (ולכן אפילו אם בעה"ב מקפיד על זה בטלה דעתו, ולא רק מצד ולגבי דעת כל בני אדם, אלא מפני שבעצם אין על זה בעלות מצד העדר החשיבות של הדבר)³³, וכמדוייק בלשון הרשימה: ופי' מפני שהם הפקר ואינם שייכים להבעלים.

בסגנון אחר קצת: בסוג דמפסגי אילנות וכיוצא בו, התלויים בהקפדת בעה"ב (או במנהג (אנשי) המקום), הרי

המדינה שם הוא שלא להקפיד על דבר מועט זה, שאז אפילו כשבעה"ב פרטי זה מקפיד – בטלה דעתו²⁸, מאחר שדרך בני אדם במקום זה הוא דלא קפדי²⁹.

ובנדון זה, שהדבר תלוי בקפידת בעה"ב ובעה"ב אינו מקפיד, ישנן ב' סברות³⁰ בביאור יסוד ההיתר – אם מפני שהעדר ההקפדה מצדו הוי כאילו הפקיר, ולסברא זו צריך לומר שזהו הפקר לכל אדם, ולא רק לפועל או לאיש פרטי³¹; או שזהו ע"ד מתנה, שמאחר שאין זה אלא דבר מועט, בעה"ב חונן ונותן לכל הנוטל, ואפילו שלא מדעתו³².

אבל ב,מסתתי אבנים" לשון הברייתא הוא, "אין בהם משום גזל", כי החשיבות של שיירי האבנים פחותה מאשר במפסגי אילנות, ובזה אין צורך להזקק להיתר ד,אין בעה"ב מקפיד

(32*) להעיר מפירוורי חמץ, שהם בטלים מאליהם ואין צריך לבטלם ולהפקירם שמאליהם הם הפקר שהרי אינם חשובים כלל בעיני בני"א" (שו"ע אדה"ז סי' תל"ד סי"ו, ממג"א שם סק"ה. וראה מג"א סי' תמד, סק"ו. סי' תס סק"ב).

33 עפ"ז אולי יש לפרש חילוק הלשונות דבמסתתי אבנים נאמר, "אין בהם משום גזל" וב,מפסגי אילנות כו"ו, "הרי אלו שלו", דאף שבפשטות משמע דבבבא הא' לא מדובר דוקא בפועל, משא"כ בבבא הב' (ראה יש"ש שם דהלשון, "אין בהם משום גזל" אין מדובר בפועל), הרי"ז גופא טעמא בעי. וע"פ הנ"ל מובן כי הלשון, "אין בהם משום גזל" פירושו שהם הפקר ואינם שייכים לשום בני"א, כי גם מצד האומן הוא הפקר, משא"כ בבבא הב'. בסגנון אחר: במסתתי אבנים מתאר התפצא, "אין בהם משום גזל", ובבבא הב' – בנוגע להגברא, "הרי אלו שלו" (ראה לקמן בפנים*).

וע"פ הנ"ל יש לקיים דיוק הנ"ל ס"ג (דבמסתתי אבנים אין בהם משום גזל גם, אם הי' עושה אצל בעה"ב) כי החשיבות דפסולת מסתתי אבנים היא פחותה גם מהנסורת שהחרש מוציא במעצד. וראה לקמן הערה 42. והפי' בהרשימה, "האומן קרוב יותר לזה" ראה לקמן בפנים סי"ו.

28 בפרש"י שם במשנה בתחלתה במה שהכובס מוציא, והמקפיד לא הוי קפידה". ובשו"ע אדה"ז כתב (בחצ"ע"ג), והמקפיד בטלה דעתו, בדברים, שאין דרך בני"א להקפיד עליהם, וכן בסיום הסעיף, "כל שאין דרכו להקפיד עליו" (באותו מקום). וראה מאירי בסוף המשנה: ובין בדין משנתנו כו'.

29 כ"ה לכאורה פשטות הפירוש בגמרא. והמ"מ (הל' גניבה שם ה"ח) כתב, ובגמרא בזמן שבעל הבית מקפיד פירוש שדרך אנשי המקום להקפיד. וצ"ע.

30 שו"ת נוב"י (מהדו"ק) אה"ע סנ"ט, ואבני מילואים סכ"ח סקמ"ט לענין המקדש בדבר שאין בעל הבית מקפיד – רמב"ם הלכות אישות פ"ה ה"ח. טושו"ע אה"ע סכ"ח סי"ז. (וראה שו"ת חת"ס אה"ע סי' פה. צפע"נ לרמב"ם שם).

31 דעת הנוב"י שם. וראה טורי אבן מגילה ת, א ד"ה דריסת הרגל.

32 אבני מילואים שם.

(* וראה לקמן הערה 41.)

והולכין לקצוות כו"ל³⁷, ונתחזק מעמדה של בבל כמקום תורה.

והנה, על הפסוק³⁸ „הבה נלכנה לבנים וגו' ותהי להם הלכנה לאבן" כתב רש"י „שאינן אבנים כבבל שהיא בקעה". ולפיכך, בבבל שבה לא היו משתמשים באבנים (כי לא היו מצויות), לא היתה שום חשיבות לשיירי האבנים (מן האבנים שהובאו לשם לעת מן העתים), ולכן אמרו בברייתא שמסתתי האבנים אין בהם משום גזל, היינו שהם הפקר בעצם (בבבל). והמקפיד בטלה דעתו³⁹.

אבל ארץ ישראל, שהאבנים מצויות בה, ומשתמשים בהן לבנין ולשאר תשמישים, ואזרבה, נשתבחה ארץ ישראל בהיותה „ארץ אשר אבני ברזל"⁴⁰, יש בה חשיבות גם לשיירי האבנים, בדוגמת מפסגי גפנים כו', ולכן איסורן והיתרן⁴¹ תלוי בקפידת בעה"ב⁴².

(37) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר יד החזקה.

(38) נח יא, ג.

(39) להעיר מקדושין (יב, א) חיישינן שמה שיה פרוטה במדי. אבל נוסף שהמדובר שם בנוגע לקדושי אשה כו' (ולהעיר מפרישה לטור אה"ע שם סקמ"ב (והובא בנוב"י שם) שפי' כן דברי הרמב"ם הנ"ל במקדש בדבר שאינו מקפיד), לכאורה אינו שייך לנדוד במסתתי אבנים. וראה ר"ן ורא"ש (ועוד) קדושין שם. ושם, דאין לממון אלא מקומו ושעתו. וראה שו"ת חת"ס שם, ועוד. ועצ"ע.

(40) פרשתנו ת, ט. וראה רמב"ן שם מתרגום ירושלמי.

(41) להעיר גם משינוי הלשונות: בברייתא „מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" – ובתוספתא, כש„אין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל". אבל בטור (וכן ביש"ש) שם „אין בהם משום גזל" (אף שלפנ"ז „בזמן שבע"ה מקפיד עליהן" כ' „אסורין משום גזל" כבתוספתא).

(42) וי"ל שזהו גם החילוק דסוים התוספתא

גדר ההפקר (או המתנה) הוא מצד הגברא, ואילו הדבר מצד עצמו יש בו חשיבות מסויימת; משא"כ בדין אין בהם משום גזל שבמסתתי אבנים (ועד"ז בכשות וחז"ז), הרי זה הפקר מחמת התפצא.

ח. עפ"ז יש לומר, שזהו טעם המחלוקת בין הברייתא לשיטת התוספתא שבמסתתי אבנים הדבר תלוי בקפידת בעה"ב. ובהקדם:

החילוק הכללי בין הברייתא לתוספתא הוא, כמבואר במפרשי כללי הש"ס³⁴, ש„תוספתא היא שנתוספה על המשנה לפיכך אינה כתובה לא בלשון תניא ולא בלשון תנו רבנן כו' שהתוספתות הם שסדר רבי חייא בפני רבי והי' אומר לו כתוב כך וכך והיינו דאמרינן רבי לא שנאה ר' חייא מנין לו, וברייתות הם משניות שנאמר שלא מדעת רבי חוץ ממדרשו כו'". „וכך חברו רבי חייא ור"א וחכמים אחרים ברייתות ר"ל לשון ברא חוץ שנאמרו חוץ למדרשו של רבי"³⁵.

עפ"ז נמצא, שהתוספתא שסידר ר' חייא בפני רבי נאמרה בארץ ישראל (שבה היתה ישיבתו של רבי), משא"כ הברייתות שמחוץ למדרשו של רבי יתכן שנשנו בבבל (ובפרט שר' חייא עלה מבבל³⁶), ובכלל מסתבר שהברייתות שייכות יותר לבבל, שהרי בימי רבי היו „ישראל מתגלגלין

(34) ספר הכריתות ומהרי"ק (נעתקו בקיצור כללי התלמוד (נדפס בסוף מס' ברכות הוצאת רא"ם וכו') ד"ה כתב בפי' המשניות).

(35) עץ חיים בהקדמה לפי' המשניות (נעתק שם).

(36) ראה סוכה כ, סע"א. סדה"ד בערכו. וש"נ.

ו. עפ"ז יובנו דברי כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע ברשימה הנ"ל:

מאחר שישראל היו אז הולכי מדבר, מקום שבו אין רגילות (אף שנוכרו בכתוב אבנים אצלם – לדוגמא במקושש עצים)⁴³ להשתמש באבנים³⁹

והסיום בגמרא: בתוספתא, השוכר את הפועל לנקף עמו בהגין ולזמר עמו במזמורת מקום שנהגו להיות שלו, הרי אלו שלו, של בעה"ב הרי אלו של בעה"ב. ואין משנין ממנהג המדינה. ובגמרא, א"ר יהודא כשות וחזוי אין בהם משום גזל באתרא דקפדי יש בהם משום גזל אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דקפדי: בתוספתא הוא, כפשטות הלשון, המנהג דאנשי המדינה, ובגמרא מדובר גם בענינים אלו שמצ"ע אין בהם משום גזל, דוגמת מסתתי אבנים כנ"ל היינו שהם הפקר ממילא, ובאתרא דקפדי היינו שבמקום זה יש צורך בדבר זה וחשובים הם.

ולכן ממשיך בגמרא, אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דקפדי הוא, שבוה קמ"ל, דבענינים אלו, שאין בהם משום גזל" כי אין בהם שום חשיבות, כדי שיה"ו בהם משום גזל צ"ל, אתרא דקפדי" בדוגמת ל"מתא מחסיא", כפרשיי, מקום הממות הוא וצריכין למרעה טוב", היינו לא מצד דעת (קמצנות) אנשי המקום, אלא שכן מוכרח מצד תכונות המקום – וע"ד החילוק דמסתתי אבנים בין בבל וא"י (וראה מהר"ם ש"ף שם).

וע"פ כהנ"ל יש לבאר התמי' שהרמב"ם ושו"ע השמיטו הדינים ד"מסתתי אבנים כו", כי דינים אלו משתנים ממדינה למדינה וזמון לזמן, לפי צורך ותכונות המדינה. [משא"כ נסורת שהחרש מוציא במעצד שלו, ובכשיל של בעה"ב כו, שהובא ברמב"ם ושו"ע שם שחשיבותם יתרה ממסתתי אבנים, ובכ"ל מילתא דקבוע הוא בכל המקומות].

וי"ל דל' הרמב"ם שם, וכל הדברים האלו וכיוצא בהן הולכין אחר מנהג המדינה" הוא לא לפי שסמך על הנאמר בתוספתא (ראה מצפה שמואל שם), ואין משנין ממנהג המדינה" דמדובר לכאורה בהגברא, כ"א דסמך על הסיום בבבלי. וראה יש"ש שם. ואכמ"ל.

(43) שלח טו, לה. לו.

(ובפרט לבנין – שהרי לא בנו כל בנינים קבועין, להיותם במצב דויסעו ויחנו ויסעו כו), לפיכך חל על זה הכלל, "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל": "ופי' מפני שהם הפקר ואינם שייכים להבעלים", היינו שהם הפקר לגמרי מצד החפצא (ולא רק מצד הגברא, משום שאין בעה"ב מקפיד) כנ"ל, וא"כ למה נזקקנו להיתר ד"פסל לך", "פסולתן שלך היא"?

וע"ז נאמר התירוץ, "שם סנפירין וכאן אמר אבנים סתם", ובסנפירין אינו שייך הדין דאין בהן משום גזל, כבמסתתי אבנים שאין בהן חשיבות, כי פסולתן של סנפירין יש בה חשיבות, כמובן⁴⁴, ולכן מובן הצורך להזקק להיתר, אמר לו הקב"ה למשה פסל לך".

[והפירוש בלשון הרשימה, האומן קרוב יותר לזה" הוא (לא לגבי הקב"ה (בעה"ב) – כי הדין ד"אצל בעה"ב" אינו שייך בנדון דידן כנ"ל, אלא) לגבי שאר בני אדם, שלכן האומן (דוקא) הוא הקונה בדרך ממילא].

ז. ועוד ביאור י"ל בנוגע להיתר דפסל לך בלוחות:

הטעם שהזקקנו להיתר ד"פסל לך" אינו מפני ש"פסולתן" הוא של בעה"ב (הקב"ה), אלא מפני שהלוחות היו (צריכים להיות בארון שבמשכן, וככל עניני המשכן ומקדש היו אף הם) צריכים להיות של הצבור⁴⁵ (אם

113

(44) להעיר שגם במדבר קנו כו' מתגרי אומות העולם (יומא עה, ב), אבל אין לומר כן במסתתי אבנים, דלכאוי' אינם ראויים למכירה.

(45) ראה גם עיון יעקב לע"י סוף ב"ק. תולדות אדם (לרמד"א טרויש אשכנזי (ירושלים תשל"ב)) לספרי בהעלותך (יוד, ב).

בשוה פרוטה כי התורה לא תחייב אלא בדבר שבממון ופחות משהו פרוטה אינו נקרא! ממון⁵² – הרי פשיטא שאסור לגזול נכסי ציבור בכל אופן⁵³, ופשיטא שאי אפשר לומר על זה ש"אין בהם משום גזל"⁵⁴, כי "אסור⁵⁵ לגזול

האזלינן בתר הנגזל או הגזולן. וראה לעיל הערה 39.

ולעיר ג"כ מהשק"ט בנ"כ חו"מ סי' ו' (ברכ"י אות ו'. פתחי תשובה סק"א. פ"ת לחו"מ סצ"ג סק"ד. שער המשפט שם. ועוד) אם נזקקין לשותפין שתבעו לאיש אחד דחייב להם ממון השותפות שוה פרוטה. ובאמרי בינה לחו"מ הל' דיינים סי' יב (אם נזקקין לשנים שגזלו שוה פרוטה מאיש אחד).

ומובן דשק"ט הל' דוגמתה ביורשין שירשו תביעה דפחות משני פרוטות וכיו"ב (ועוד).

52 לשון החנוך מצוה רכט. וכו"ה בשו"ע אדה"ז ריש הל' גזילה וגניבה. וראה צפע"נ הל' מת"ע פ"ז ה"א (ס"ד, ג ואילך).

53 מכיון שהיא של כל ישראל בתור צבור (לא בתור שותפים, י"ל דיש על זה בעלות גמורה ולא רק בעלות היחיד על פחות משהו פרוטה. ראה מפענ"צ פ"ד ס"ב ואילך. וש"נ. שו"ת זרע אברהם (הנסמן שם) ס"ד אות כב. וראה ספר המאמרים תשי"א ע' 31 בהערה. ואכ"מ.

54 להעיר מפרש"י סוכה (כו, ב) ד"ה כל האזרות. שו"ת הריב"ש סי' שמו. מנ"ח מצוה שכה

ומשיב (מהד"ת ח"ד סקע"ז) – בשומרין וכפירת מומן דבעי פרוטה אי בני שיהי' שוה פרוטה ללוה ולמלוה; חתן סופר (קמ"ד, ג) – בפחות משהו פרוטה גבי לא תחנם אי אזלינן בתר נותן או מקבל. ובצפע"נ הל' אישות פ"ה הכ"ד (והל' איסורי ביאה פ"ד ה"ז) מביא מכמה מקומות, אם אזלינן בתר נותן או בתר מקבל.

וברי"ט אלגאזי הל' בכורות (פ"ה אות נא) מדמה השק"ט שברדב"ז הנ"ל לדברי התוס' (ד"ה לא צריכי' – כתובות ל, ב) גבי גזל תרומה כו' שמשלם כל מה שנהנה, שסברת התוס' היא, "דכיון דזה נהנה בהנאת מעיו שיעור ש"פ משלם כל מה שנהנה כיון שנכ"פ הוא נהנה בש"פ אף דלבעל"ס לא הי' שוה פרוטה."

במסירה שאחר העשי', שצריך למסור לצבור יפה יפה⁴⁶, ואם מלכתחילה, גם קודם העשי'⁴⁷, שאף העשי' צריכה להיות בשל ציבור⁴⁸.

וכמובן גם מהמשך הגמרא⁴⁹, "לא ניתנה תורה אלא למשה כו' שנאמר כתב לך פסל לך מה פסולתן שלך אף כתבן שלך", ש"כתבון" קאי על "פלפולא" שבתורה (ככסיום דברי הגמרא) שניתן למשה ולא לציבור, ועד"ז מובן בנוגע לפסל לך, "פסולתן שלך".

ואע"פ שפסולתן של לוחות, גם של סנפירין, הרי היא של כלל ישראל⁵⁰, ונמצא שאין מגיע שוה פרוטה לכל אחד⁵¹, ו"לאו דלא תגזול אינו חל אלא

(46) ר"ה ז, סע"א ואילך.

(47) כדעת אבא חנין בספרי בהעלותך שם: לפי שהוא אומר בעת ההיא אמר ה' פסל לך (הפסוק דפרשתנו ולא דפ' תשא) לא היו אלא משל צבור. אבל לכאורה להדיעה במדרשים (שבהערה 8): מחצב של סנפירינן ברא לו בתוך אהלו ופסל ממנו כו' הי' זה משלו (וראה ספרי שבהערה 16), ומסרו לצבור אח"כ, ולפ"ז צ"ל דזה שאמר הקב"ה פסולתן יהא שלך היינו שאין צריך למוסרו לצבור. וראה בהמצוין לעיל הערה 45.

וראה ירושלמי שקלים פ"ד ה"א (ובמפרשים שם), יומא לה, ב (ובתוד"ה ניחוש שם) מל"מ ושער המלך הל' שקלים פ"ד ה"ג, ובכ"מ. ואכ"מ. (48) ע"ד מזבח שצ"ל מתחילה לשם – שיבנה לשמו (ראה מכילתא ס"פ יתרו. צפע"נ עה"ת שם. וש"י).

(49) בנדרים שם.

(50) לדעת אבא חנין בספרי בהעלותך שם (הערה 47).

(51) וידועה השק"ט בשוה פרוטה* –

(* בנוגע לכר"כ ענינים – ראה שו"ת הרדב"ז (ח"ו סל"ז). משהו למלך הל' אישות (פ"ה ה"א), אבני מילואים סל"א סק"ז – גבי קידושין כשארין שוה פרוטה להנותן כ"א להמקבל; שו"ת שואל

או לגנוב כל שהו מדין תורה⁵⁶.

„פסולתן“ כביכול (פנים ואחור)⁵⁹.

ח. הביאור הפנימי בזה (שמצינו חילוקים בבעלות על לוחות שניות – שהלוחות בכללן שייכים לצבור, לכל ישראל, ופסולתן נמסרה למשה, „פסולתן שלך היא“): בנתינת התורה יחד עם הלוחות השניות, נוסף עוד ענין, כהמשך הגמרא (שהובא לעיל): מה פסולתן שלך אף כתבן שלך, היינו שפלפולא דאורייתא ניתן למשה.

וביאור הקשר בין „פסולתן שלך“ ל„כתבן שלך“ – פלפולא דאורייתא⁶⁰ – דלכאורה פלפולא דאורייתא שניתן למשה הוא ענין נעלה, ההיפך לגמרי מפסולתן של לוחות: ע"י הלוחות השניות נתחדש ענין היגיעה בתורה, כמבואר בארוכה בחסידות⁵⁹, וגם בזה ישנם ב' ענינים הפכיים: ענין היגיעה בא מצד העלמות והסתרים וקושיות כו', ומאידך גיסא, דוקא ע"י היגיעה בתורה באים לידי עיקר ועצם התורה, למעלה מהתורה מצד עצמה כפי שניתנה מלמעלה מצד הלוחות הראשונות, כמבואר שם בארוכה⁶¹.

ו"ל שזהו התוכן הפנימי בלשון „הרי עשאו למטה דבאותן של מעלה לא ה' פסולת“: התורה כפי שהיא מצד למעלה, דהיינו בכללות התורה כפי שהיא מצד לוחות הראשונות, היא בבחי' אחדות – ללא התחלקות, ועאכו"כ ללא ענין של פסולת (כי אם – כולו פנים). אבל בתורה כפי שהיא יורדת למטה, שזהו, בכללות, ענינם של הלוחות השניות (שניתנו לאחר התשובה על חטא העגל, כלומר, שתשובת ישראל פעלה כביכול למעלה שהלוחות ינתנו להם⁵⁷), ישנו ענין של התחלקות מדריגות⁵⁸, עד לענין של

וזהו ענין פלפולא דאורייתא שניתן למשה⁶², שנקרא בגמרא בשם „פלפולא בעלמא“, ולאידך נאמר על כך דהיינו „הבנה וחריפות“⁶³ בתורה, מדריגה הכי נעלית וגבוהה בהשגת התורה, אשר „נתן לו למשה והוא נהג בו טובת עין לישראל“⁶⁴.

(משיחת כ' מנחם אב תשכ"ד)

פרשתנו (ע' סח ואילך. ובהובא שם מצפ"ע מהדו"ת). בגליון המו"נ (ריש ע' ט).
 (59) ראה המשך תרס"ו ע' פו ואילך. ד"ה ביום השמיני עצרת תש"ו פל"ד.
 (60) ראה חדא"ג נדרים שם. צפ"ע הפטרת פרשתנו שם.
 (61) וראה גם המשך שם ע' שפג, שצא ואילך. ועוד.
 (62) ראה גם צפ"ע עה"ת בראשית ע' נ' ואילך.
 (63) פי' הרא"ש נדרים שם. ובפרש"י שם: להבין דבר מתוך דבר. ובתוס' שם שיטת חריפות והבינה – שכ"ז ענינם שבאים ע"י יגיעה. ולהעיר מקור"א סק"א בהל' ת"ת לאדה"ז פ"ג (יח, א ואילך).
 (64) לשון הר"ן שם.

סק"ט. שע"ת אור"ח סתפ"ב סק"א. לקמן ע' 348 הערה 8.
 (55) שו"ע אדה"ז שם. מרמב"ם הל' גניבה פ"א ה"ב.
 ולהעיר משו"ע אדה"ז שם (מירושלמי דמאי פ"ג ה"ב. הובא במ"מ הל' גזילה ואבדה פ"א ה"ב) בדבר שאינו מקפיד כלל, שממדת חסידות למנוע גם מזה.
 (56) וראה סנהדרין נז, א: נהי דבתר הכי מחיל ל' צערא בשעתא מי לית לי, ובפרש"י שם: הלכך גזל הוא. וראה פרש"י שם נט, סע"א. לח"מ הל' גזילה שם. ועוד.
 (57) ראה לקמן ע' 384.
 (58) להעיר ע"ד כהנ"ל מצפ"ע עה"ת דברים בהפטרה לפ' ואתחנן (ע' ל' ואילך). הפטרת